

науковими установами, 2/ допомогу існуючим науковим українським установам та створення нових, 3/ допомогу українським науковим силам у виконанні їхніх планів, 4/ організацію наукових з'їздів, 5/ видавничу діяльність і т.ін.

За перше 15-ти ліття свого існування Український Академічний Комітет виявив досить різноманітну діяльність. Як репрезент української науки за кордоном, він виступав перед різними науковими установами, брав участь в міжнародних з'їздах і конференціях, довав про організацію української участі в міжнародних українських з'їздах.

З цих стислих викладів видно, що наукова, освітня-ська діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині в 20-30 роки 20-го століття була досить плідною, а результати їх розробок мали важливе наукове і практичне значення.

КУЛЬТ КНИГИ В ГУМАНІСТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ЛЬБОВА
XVI - I пол. XVII ст.

Матюхіна О.А.

Для Ренесансу характерна кардинальна зміна культурної парадигми - тобто цієї сукупності переконань, цінностей і технічних засобів, що забезпечують збереження традиції і спадковості. Книга стала сприйматись не просто як важливий, а як базовий елемент культури. На перший план виходить пізнавальна, виховна і комунікативна функції книги. Книга - перш за все джерело життєво необхідної інформації. Петрарка писав: Вони /книги/ розкривають переді мною різноманітні галузі мистецтва і науки, і я сміливо можу розраховувати на їх допомогу для набуття найрізноманітніших відомостей по самим складним питанням". /1,28/. Книга - найближчий друг, порадник. Фактично сама реальність сприймається через призму книги: джерелом знання, освіченості доброчесності вважається перш за все книга, яка навіть цінується вище життєвого досвіду, власних вражень, досвічень. Культура Ренесансу прагне до узагальненості і впорядкованості, гармонійної цілісності, довершеності. А саме таке знання дають книги: вони узагальнюють дійсність, передаючи її самі суттєві риси, дають можливість не тонути в різноманітних протирічливих фактах, а показують цілісну картину, яка дає змогу від загального йти до розуміння конкретного. Книга є друг і порадник, вчитель, дає найкраще і найдосконаліше поняття про вищі моральні, духовні цінності. Вони не затьмарені, як живі вчителі, се сівхвилинними потребами, зацікавленнями, небогваннями, вона дає можливість людині бути наодинці з книгою самою собою. Таким чином, в епоху Ренесансу, книга відіграє дуже багатofункціональну роль

в культурі - вчитель, джерело знань, інформації, моральний арбітр, друг і порадник, знаряддя самовдосконалення. Книга є тою базою, що об'єднує інтелектуалів в спільність, духовну еліту.

Природно, що у Львові, який мав широкі торгівельні, культурні / особливо в часів королеви Бони / зв'язки з містами Італії, які були центрами ренесансної культури, розвивається в XVI ст. справжній культ книги. "Книга займала почесне і значне місце в покоях львівських патрициїв, які в добрі для себе часи ... були шанувальниками наук і освіти" - пише відомий дослідник львівської старовини В. Лозинський /2,215/. Патрициї, як можна судити з їх заповітів, мали обширні бібліотеки. Ян Алембек, лікар, міський радник, купець мав бібліотеку з 1248 книг, М. Коженевський - 380, Е. Сікст - 800. /2,146,217/. Перераховувати можна довго, бо практично всі патрициї, а також багаті ремісники мали більші чи менші збірки книжок. Не можна не згадати, що бібліотеки мали і жінки, які в основному цікавилися етичною, теологічною літературою, як це можна судити з заповітів Агнешки Сухо-рабської, а Ганни Лянської /3,15/.

Набір представлених в них книг широкий, типово ренесансний: твори античних класиків, праці італійських гуманістів П. Бембо, А. Мануція, Б. Кастильоне, Н. Макіавеллі та ін., твори Е. Роттердамського, польські історичні хроніки, твори польських поетів, публіцистів, теологічна література, спеціальна література, пов'язана з професією хазяїна бібліотеки. Так, у лікаря і міського радника Я. Алембека представлена медична, юридична література, у шанувальника історії Герпера - історична, трактати по медицині, особливо хірургії / він був хірургом за фахом/. Тобто проявляється характерно ренесанс-

ний підхід до книг - вони повинні бути джерелом фахової освіти, духовного самовдосконалення, служити для достойного корисного проведення досугу.

Львівські патрициї шанували, любили книги як живі істоти. С. Дубович в заповіті, згадуючи про книги, називає їх "дочки мої" і підкреслює: ...Рухомі добра мої є різні, а найпершими є дорогі Kleinoti шляхетності і освіти моєї, книги, по яким навчаючись, з волі і благословенства Божого тим був, ким був, тому не годиться лайдацько відноситись до них ... "/2,216/, детально визначає долю своїх книг. Б. Зиморович в заповіті називає свою бібліотеку "скарбом королівським" /2,216/. Книги багато прикрашаються. Так, у Д. Герпера книги були переплетені в шкіру з тисненням і гербом власника, С. Кранс прикрасив свої книги срібними і бронзовими накладками /2,218/.

Поступово бібліотеки патрициїв, багатих ремісників, купців стали центрами, навколо яких утворюються інтелектуальні наукові, дружні зв'язки, формуються гуртки гуманістичного спрямування. Особливо характерна для Львова постать майстра Шимона - батька відомого гуманіста Шимона Шимоновича. Дітями його став центром вченого гуртка, де збирались львівські шанувальники літератури та науки, гостинно приймалися приїзді гуманісти. Серед відвідувачів цього гуртка треба відмітити А. Мандровича - міського писаря, знавця античної літератури, Я. Лукашовича - міського перекладача, поета, знавця багатьох європейських і східних мов, блискучого співбесідника. /2,219/. Любов до книги, до закладеної в неї мудрості зв'язувала в гуртки львівських шанувальників літератури, творила те високоінтелектуальне середовище, яке породило таких відомих гуманістів як поет Ш. Шимонович, автор "Роксо-

соланії" С. Кльонович, В. Шмигельський, покровитель літераторів і митців архієпископ Гжегож з Санока та ін. Переписка з європейськими гуманістами, відвідування львівських гуртків тими з них, кого доля закидала в ці, такі далекі для тогочасної Європи землі, включало львівську інтелектуальну еліту в загальноєвропейське коло гуманістів. Культ книги, який склався в середовищі львівського патріціату в XVI-поч. XVII ст. був частком загальноєвропейського культурного процесу. ренесансної парадигми, був, з одного боку, породженням європейського Ренесансу, а, з другого, сприяв поширенню гуманістичних ідей і культури у Львові.

В II пол. XVI-поч. XVII ст. іде процес формування української інтелігенції, для якої також була характерна величезна пошана до книги. В виникаючих при православних братствах школах обов'язково вивчають латинську, грецьку, старослов'янську, а пізніше і європейські мови. Мета - відкрити учням доступ до античної, візантійської та європейської мудрості. У бібліотеці львівського братства були представлені твори Арістотеля, Платона, Гестода, Демосфена, Плутарха, Евріпіда, Сенеки та інших давньогрецьких, римських філософів, поетів, істориків. /4,96/. Перший виданий типографією Львівського Ставропігійського братства підручник - це "Адельфотес. Граматика доброглаголивого еллінсько-словенського язика" /1591/ - призначений саме для збагачення учнів книжковою мудрістю, для того, щоб відкрити шлях до еллінської скарбниці. Висока повага до книги притаманна для поглядів Ю. Гогатинця, братів Зізаниїв, К. Транквіліона-Ставровельського, взагалі для атмосфери Львівського та інших православних братств. Звертання до книги було, з їх точки зору, не тільки засобом освіти, самовдосконалення, але й національної са-

моієнтифікації, зверненням, через старослов'янські книги, до своїх коренів, засобом усвідомлення своїх національних інтересів та шляхів їх реалізації. Книги - повчання, літописи, - говорили про славу і могутність Київської Русі, запаливали в її нащадках любов до волі, прагнення до відновлення власної держави. Тобто книга сприймалась не тільки як засіб формування автономної особистості, а особистості як члена нації, патріота своєї землі. Недарма звертається увага на відповідний відбір книг для навчання, які б виховували у молоді необхідні якості, духовні цінності. Тут, в середовищі української інтелігенції, ми зустрічаємо продовження, оновлення традицій старослов'янської книжності, збагаченої ренесансними впливами. Можливо, це спірне твердження, але ренесансний культ книги більше був орієнтований на виховання і розвиток особистості як такої, а традиції давньоруської книжності більше орієнтувались на особу як члена спільності, віддану інтересам держави. В цілому в ренесансній культурі були високо значимі ідеали "громадянського гуманізму" - служіння суспільству, політичної свободи, патріотизму. Шлях самореалізації особи бачився в діяльності, спрямованій на благо громади. Ця риса виразно протієжеться і у львівських гуманістів - як правило, всі вони приймали активну участь в житті міста, займали визначні державні посади. Але з часом значної ваги набувають ідеї особистого самовдосконалення, служіння чистій науці, літературі, подекуди навіть відходу від активного громадського життя. Для цього в той час склались вагомі причини політичного, соціального характеру. Але в середовищі молоді української інтелігенції набув нового життя саме "громадянський гуманізм", чому сприяв і підйом національно-визвольної боротьби.

І культ книги зберігав і розвивав ці ідеали, орієнтація на античну культуру

Проте не можна не відмітити такої обставини. Для Європи культ книги в його ренесансному розумінні був характерним для XIV-XV ст., а в культурі Нового часу на те місце, яке в часи Ренесансу нещодільно займала книга, приходять наукові товариства, університети, академії і інше. Чому ж культ книги в його ренесансному розумінні переживає світ розквіт на Україні в XVI ст. і пізніше? Загальна причина полягає, напевно, в не дуже сприятливих умовах для розвитку культури. Серед них не останнє місце займає віддаленість від європейських наукових центрів, малочисельність і розвіданість наукових і освітніх осередків, складні політичні умови. Це викликало певну самотність, ізольованість людей інтелектуальної праці і зацікавлень. Гуртки, подібні львівським, Острозькому та ін. не носили сталого характеру і часто занепадали після смерті багатих меценатів, або з інших причин. В цих умовах культ книги був засобом збереження культури, її охорони, засобом зв'язку з європейськими культурними і науковими центрами. Книжки лишались головним, а часто єдиним джерелом знань і вражень, допомагали орієнтуватись в наукових, літературних, мистецьких питаннях, були моральною опорою тоді, коли навіть і близькою людиною не завжди безпечно було ділитись своїми думками. Книга була засобом створення "самості" інтелектуала, її збереження в умовах бурхливого політичного життя, допомагала зберігати і підвищувати свій духовний і науковий рівень. Вони зберігали особу творця, а значить, і саму культуру.

Культ книги як джерела знань, культ певного комплексу книг, які читала, шанувала, використовувала українська духовна еліта на протязі всієї історії України був важливим чинником збереження української культури в найтрагічніших обставинах, засобом збереження національної самототожності. Дос-

татньо згадати в цьому відношенні майже релігійну пошану до творів Т.Г. Шевченка, І. Франка.

У Львові XVI-поч. XVII ст. розвинувся під впливом європейського Ренесансу культ книги серед міського патріціату. З формуванням і розвитком української інтелігенції цей ренесансний культ книги зливається з збереженою традицією давньослов'янської книжності, що йшла з часів Київської Русі та Галицького королівства. Завдяки поєднанню ренесансної та давньослов'янської традицій книжності, пошани до книги сформувався характерний саме для української культури культ книги як засобу національної самоідентифікації і самозбереження. Книга стала важливим чинником формування української національної самосвідомості, української ментальності, засобом її збереження і передачі наступним поколінням. В той же час через книгу українська культура входила, включалась в загальноєвропейський культурний процес. Традиція Київської Русі, її розумової культури була відживлена впливом європейського Ренесансу, а певна культурна парадигма, характерна для нього, набула на ґрунті України власного, національного характеру і увійшла в українську культуру як її складова.

1. Слово о книге. Афоризмы, изречения, литературные цитаты. Сост. Е.С. Лихтенштейн. - М., Книга, 1981.

2. *Loziński W. Patrycyat i mieszczastwo Lwowskie w XVI i XVII wieku. - We Lwowie Gubergonicz i Schmidt. 1892*

3. *Lwowskie inwentarze b. b. h. obecne w epoce Renesansu. opracował Józef Skoczka - Lwów 1939*

4. Паславський І.В. З історії розвитку філософських ідей на Україні в кінці XVI-першій третині XVII ст. - К., Науков. думка, 1984.

Сторінки історії
№ 7

Затверджено до друку 30.УІІ.95

Редакційна колегія

Відповідальний редактор - проф. Гнатюк Н.Ф.

Заступник редактора - доц. Улянич В.І.

Секретар - Ігнатова Л.Р.

Члени редколегії - проф. Гончарук Г.І.,
доц. Гордєєв Б.В., проф. Клап-
чук С.М., проф. Ковальський, проф. Кондратюк В.С.,
проф. Лихолат О.В., проф. Панибудьласка В.Ф.,
доц. Попов Г.Д., доц. Руденко Р.П.

Спонсор видання:

5396 Старо-Київське
відділення Сбербанка
України

Адреса редакції:

252056 Київ-56
проспект Перемоги, 37
Телефони 441-99-33
441-91-68

Асоціація істориків вищої школи України
КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

№ 7

1995